

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ПУБЛІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

*Навроцький В.,
д.ю.н., проф., член-кор. НАПрН України, ЛФКЮ*

Початок підготовки нових кодексів про відповідальність за злочини, проступки та порушення в управлінській сфері актуалізував питання не лише про зміст цих актів, а і про їх форму. Адже відомо, що саме форма існуючих законів про відповідальність за злочини та адміністративні правопорушення викликає більшість претензій до таких актів. Наразі превалює думка, що мають бути створенні принаймні три кодекси про відповідальність про публічні правопорушення – Кримінальний кодекс, Кодекс проступків та Кодекс адміністративних (чи управлінських, або в сфері управління) порушень. Ідея створення єдиного Кодексу публічних правопорушень, яку кілька років тому висунув Львівський форум кримінальної юстиції у своїй «Концепції реформування законодавства про публічні правопорушення в Україні», наразі не здобула достатньої підтримки.

Відомо, що форма – сутнісна, а сутність - формована. Тому підготовка нового КК України, а поряд з ним інших кодексів, мала б стосуватися не лише включення у них нового змісту, а й набрання нової форми.

Видається, що сучасний етап розвитку суспільства, зокрема правової думки, дозволяє вести мову про необхідність переведення нормативно-правових актів в цифрову форму. І мова йде не про банальне і вже наявне ведення реєстрів таких актів – розроблених, прийнятих та офіційно існуючих «на папері» також у відповідних електронних ресурсах, а про якісно новий рівень. Рівень, на якому всі акти будуть узгоджені між собою, їх нестиковки будуть виявлятися вже на етапі нормотворчості, взаємозв'язки правових норм стануть видні вже при першому зверненні до їх тексту. Очевидно, це може бути забезпечено за умови, коли нормативно-правовий акт (у випадку, про який

йдеться – Кримінальний кодекс) вже на етапі створення відповідає вимогам до інформації, яка розробляється та використовується у цифровій формі.

Парадоксально, але вимоги до форми «цифрового» КК нічим особливим не відрізняються до кодексу, який існує у традиційній «паперовій» формі. Ще одна дивовижа полягає у тому, що за цифрової форми не має особливого значення, буде існувати єдиний Кодекс про публічні правопорушення чи будуть прийняті кілька кодексів – кожен про окремий вид правопорушення.

Перша із цих вимог – це чіткість термінології та її єдність в усіх кодексах, які регламентують відповідальність за злочини, проступки, адміністративні порушення. Реалізація цієї вимоги вбачається у створенні спільного для всіх вказаних актів слОвника (який включав би всі без жодного виключення граматичні одиниці, у тому числі, сполучники, прийменники) та написання їх з використанням лише слів, включених до такого слОвника. Створити ж такий «інструмент» можна шляхом виділення з існуючих КК та КУпАП, інших актів, які передбачають норми про відповідальність за публічні правопорушення, всіх використаних у них слів – створення переліку, групування синонімів та інших однакових за змістом, але різних за написанням конструкцій, побудові на цій основі невеликого слОвника, з використанням якого і будуть писатися нові кодекси. Вирішення цього завдання можливе або шляхом тривалих та копітких зусиль, або з використанням відповідних електронних засобів. На основі пропонованого слОвника, знову ж таки з використанням комп'ютерної програми, можна буде перевірити підготовлені членами робочої групи тексти і вилучити з них «зайві» слова. Адже текст закону явно не той твір, де потрібно хизуватися багатством словникового запасу та щедро використовувати синоніми. Є надія, що пропонований прийом дасть змогу уникнути становища, коли фактично одні і ті ж дії іменуються в одному і тому ж або різних законах термінами «знищення», «пошкодження», «псування», «приведення до непридатного стану», «винищення» і т.д., коли «або» означає поєднання двох однак чи їх протиставлення.

Наступним кроком має бути забезпечення єдиного для всіх актів про відповідальність за публічні правопорушення тлумачення термінів. Це вимагає

як створення тлумачного словника (термінологічної статті чи й розділу), так і використання тих визначень, які є у численних інших нормативно-правових актах. Причому, статті КК, у яких буде роз'яснюватися значення відповідних термінів, мають поширювати своє значення не лише на цей кодекс, а й на інші кодекси, які передбачатимуть відповідальність за публічні правопорушення. Інакше – неможливо забезпечити системність дії нормативно-правових актів. При існуванні кодексів у цифровій формі, немає жодної потреби дублювати роз'яснювальні норми щодо тотожних термінів у кожному із них – достатньо існування системи гіперпосилань на КК, який буде в цьому аспекті визначальним. Цю ж систему гіперпосилань потрібно поширити і на інші нормативно-правові акти, які містять визначення термінів, вжитих у кодексах про публічні правопорушення та не роз'яснених у термінологічних положеннях КК, зокрема, на статті регулюючого законодавства. Такий підхід дозволить як істотно скоротити обсяг законодавчого матеріалу, так і забезпечить системність законодавства.

Поза всяким сумнівом, система посилань має стосуватися відсильних та бланкетних диспозицій і вказувати на інші статті цього ж кодексу або акти інших галузей законодавства, до яких «адресує» конкретна правова норма. Корисним було б забезпечити посилання і на дотичні матеріали правозастосовної практики.

Ще один напрямок, та ще одна перевага переведення законодавства про публічні правопорушення у цифрову форму, пов'язаний з пошуком норм про суміжні правопорушення. Адже статті законів, які мають спільні ознаки (що вказують на однаковий предмет, однакові діяння тощо) також можуть бути пов'язані взаємними посиланнями. Відповідно, спрощується висунення версій кримінально-правової кваліфікації. Навіть більше, вони можуть формуватися автоматично – коли «висвічуються» всі статті, які передбачають суміжні правопорушення і щодо яких є підстави припускати, що вони можуть бути застосовані щодо конкретної ситуації.

Це саме може бути запроваджене і щодо статей законів, які передбачають суміжні правопорушення меншої тяжкості.

У зв'язку з запровадженням (у проєкті нового КК) перенесенням цілого ряду положень з Особливої в Загальну частину, також є низка ідей щодо використання можливостей цифрових технологій. Зокрема, це стосується визначення в Загальній частині переліку ознак, за наявності яких буде посилюватися чи пом'якшуватися покарання (які зараз виступають як кваліфікуючі, особливо кваліфікуючі чи привілеюючі ознаки). Хоча цей перелік буде стосуватися усіх злочинів, очевидно, що певні ознаки характерні для вчинення тих чи інших злочинів. Отже, при зверненні до статей Особливої частини про такі злочини, має спливати «підказка» про ймовірну наявність певних ознак, які посилюють чи пом'якшують покарання. Аналогічно це має відбуватися і з положеннями, які стосуються незакінченої злочинної діяльності, вчинення злочину у співучасті.

Цілком можливо заздалегідь визначити співвідношення загальних та спеціальних норм – позначити, які статті містять спеціальні норми та щодо яких статей про загальні норми вони є спеціальними. Якщо не вдасться реалізувати задум про відмову від норм про складені злочини, то таке співвідношення варто визначити щодо статей, які передбачають норми, перебуваючи у співвідношенні «цілого і частини».

Мабуть чи не всі вказані, та численні такі ще не згадані задуми, можна реалізувати і в традиційному «паперовому» варіанті кодексів. Однак вони будуть громіздкі, незручні в користуванні, не гарантуватимуть того, що користувач кодексу зверне увагу на ті чи інші положення, поміщені за багато сторінок від статті, яка є предметом безпосередньої уваги. Цифрова форма нормативно-правових актів про відповідальність за публічні правопорушення радикально спростить пошук відповідних норм та полегшить їх застосування.

Звісно, лише для тих, хто вміє користуватися комп'ютером та програмами пошуку правової інформації. Однак, орієнтуватися потрібно не на ретроградів, а на ту частину юридичної спільноти, населення загалом, яка йде в ногу з часом, яка не боїться новин.

Нарешті, електронна форма нормативно-правових актів, причому не переведених у таку форму з паперового варіанта, а від самого початку

створених у такій формі, є неодмінною передумовою до автоматизованого (машинного) застосування норм та притягнення до відповідальності. Мабуть, комп'ютер ніколи повністю не замінить слідчого, прокурора, суддю, адвоката у сфері застосування норм про публічні правопорушення. Але щодо окремих видів правопорушень – про це можна було вести мову ще вчора і воно неодмінно буде застосовуватися завтра (мається на увазі, насамперед, правопорушення проти безпеки руху транспорту, порушення митних правил, незаконного обігу зброї та наркотиків тощо). Що ж до інших – складніших і більш багатоаспектних деліктів – штучний розум стане незамінним помічником правозастосовувачів. І, маю гадку, навіть, контролером, який вбереже від помилок, вкаже на зловживання, підкаже варіанти оптимальних правозастосовних рішень.